

Grammar, Volume I / Langacker Ronald. – Stanford, CA : Stanford University Press, 1987. – 516 p. *Sinha Ch.* Linguistics, Psychology, and Cognitive Science / Chris Sinha // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 1266 – 1294. *Talmy L.* Attention phenomena / Leonard Talmy // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 264–293. *Taylor J.R.* Linguistic categorization: Prototypes in Linguistic Theory / John R. Taylor. – Oxford : Clarendon Press, 1995(b). – 312 p. *Ungerer F.* Word-formation / Friedrich Ungerer // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 650–675. *Аристотель.* Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории / Аристотель. – Мн. : Литература, 1998. – 1392 с. *Бабушкин А.П.* Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления / А.П. Бабушкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : сб. науч. ст. / [науч. ред. И.А. Стернин]. – Воронеж : Воронеж. гос. ун–т, 2001. – С. 52–57. *Карпенко У.О.* Концептний зміст фрейму “Збройне протистояння” у російській культурно-мовній традиції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 “Російська мова” / У.О. Карпенко. – К., 2006. – 20 с. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., Демьяненко В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. – М. : Изд-во МГУ, 1997. – 245 с. *Морозова Е.И.* Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Морозова Е.И. – Х. : Экограф, 2005. – 300 с. *Попова З.Д.* Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2007. – 314 с. *Селіванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія / Селіванова О.О. – Полтава : Довкілля, 2010. – 769 с. *Сергеева Е.В.* Диалог русской религиозной философии и православия : концепт “Бог” в философском и богословском дискурсе / Е.В. Сергеева // Текст. Узоры ковра : сб. ст. науч.-метод. семинара “ТЕХТУС”. – 1999. – Вып. 4. – Ч.1. – С. 44–49. *Серль Дж.* Природа интенциональных состояний / Дж. Серль // Философия, логика, язык. – М., 1987. – С. 96–126. *Сорокин Ю.А.* Две дискуссионные реплики по поводу когнитивного “бума” / Ю.А. Сорокин // Проблемы вербализации концептов в семантике языка и текста. – Волгоград : Перемена, 2003. – Ч. 1. – С. 283–294. *Фрумкина Р.М.* Психолінгвістика / Фрумкина Р.М. – М. : Издательский центр “Академия”, 2006. – 320 с.

УДК 811.112.2’81’373.43,,19/20“

ТУПАХІНА О. В.

(Запорізький національний університет)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАПОЗИЧЕНЬ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичного аспекту запозичення. Встановлені продуктивні типи та моделі утворення запозичень та фактори, якими обумовлена їх поява.

Ключові слова: неологізм, неологізація, запозичення, словотворча модель, базова морфема, комбінувальна форма.

Тупахіна О. В. Структурно-семантический аспект заимствований немецкого языка конца XX – начала XXI столетия. Статья посвящена исследованию структурно-семантического аспекта заимствования. Установлены продуктивные типы и модели образования заимствований и факторы, которыми обусловлено их появление.

Ключевые слова: неологизм, неологизация, заимствование, словообразовательная модель, базовая морфема, комбинирующая форма.

Tupakhina O. W. Structural-semantic aspect of borrowings of German since the end of XX – to the beginning of XXI century. The article deals with the problem of structural-semantic aspect of borrowing. The productive types and patterns of borrowings and the factors that caused their appearance are defined here.

Key words: neologism, neologisation, borrowing, derivational pattern, base morpheme, combining form.

Рушійною силою оновлення картини світу є процес запозичення, внаслідок дії якого відбувається освоєння мовною свідомістю найбільш значущих елементів іншої концептуальної картини світу та усунення, таким чином, концептуальних лакун. Основний масив запозиченої німецькою мовою кінця ХХ – початку ХХІ століття лексики становлять англоамериканізми (83% від загальної кількості запозичень). Так, якщо в ХVІІІ ст. було зареєстровано лише 11 таких одиниць, на початку ХХ ст. – 392 слова, то на сьогодні лексикографи стикаються з проблемою інтенсифікації їх використання [Розен 2000, с. 124].

Високі темпи соціальних змін, а також інтенсифікація інноваційних процесів в німецькій мові кінця ХХ – початку ХХІ століття стимулюють оновлення мовної картини світу, концептосфери мови, перекатигоризацію дійсності, адже зміна зовнішнього світу призводить до його переосмислення та інтерпретації.

Актуальність дослідження зумовлена іманентним поповненням лексичного складу сучасної німецької мови запозиченнями, а також постійною увагою вчених до фактів неології, тенденцій розвитку словникового складу, необхідністю вивчення процесів утворення нових лексичних одиниць та дії факторів, які впливають на дані процеси.

Метою даної роботи є встановлення структурно-семантичних характеристик запозичень,

а також факторів їх укорінення у німецькій мові кінця ХХ – початку ХХІ століття, а основне **завдання** полягає у встановленні продуктивних типів та моделей, за якими вони утворені, а також виявленні зв'язку між їх когнітивними та морфологічними структурами.

Запозичення слів іншомовного походження – природній та закономірний наслідок процесу контактів між мовами та їх носіями [Акуленко 1997, с. 12]. Це один із найважливіших лінгвальних каналів як збагачення, так і засмічення сучасної німецької мови.

Запозичена лексика підпорядкована пануючим у мові словотворчим механізмам, серед яких: словоскладання, афіксація, конверсія та «нерегулярні» способи словотвору.

Найпоширенішим способом вербокреації серед запозичень є словоскладання, яке відбувається із використанням базових морфем (БМ), комбінувальних форм (КФ) та скорочень (рис. 1).

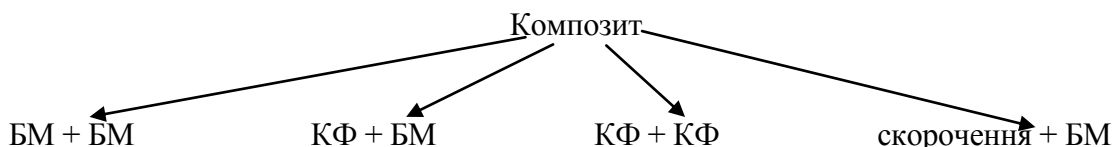

Рис. 1. Структура композита

Дериваційна активність моделі «**БМ + БМ**» свідчить про номінативну релевантність запозичених слів, які утворюють серію похідних (словотворчі гнізда). Особливою продуктивністю характеризується лексика зі сфери інноваційних технологій та економіки, напр.: *Internet* → *der Internethandel* – торгівля в мережі Інтернет; *die Internetliteratur* – масова література у формі гіпертексту; *die Internetadresse* – електронна адреса сайту; *digital* → *das Digitalfernsehen / das Digital-TV* – цифрове телебачення; *die Digital-Camera* – цифровий фотоапарат; *das Digitalradio* – цифрове радіо; *das Digitalnetz* – цифрова мережа; *manager* → *der Managergehalt* – заробітна плата менеджера; *der Wahlmanager* – менеджер компанії; *der Finanzmanager* – фінансовий менеджер; *marketing* → *die Marketingabteilung* – відділ маркетингу; *der Marketingfachmann* – спеціаліст з маркетингу; *die Marketingstrategie* – маркетингова стратегія; *marketingorientiert* – маркетинг-орієнтований тощо.

Dabei bietet die digitale Radioübertragung, ebenso wie Digital-TV, einige Vorteile gegenüber analogen Sendetechniken (Der Spiegel, 15.12.2010).

Перший компонент композитів, утворених за цією моделлю, – іменник, який не має відмінкових закінчень. Така комунікативна релевантність призводить до появи цілого ряду гібридних новотворів одноструктурної серії.

Продуктивними елементами словотворення сучасної німецької мови є комбінувальні форми, основною функцією яких є спеціалізація лексеми-корелята та інтернаціоналізація лексичного складу. До найбільш функціонально-частотних КФ, за допомогою яких актуалізуються моделі «**КФ + БМ**» та «**КФ + КФ**» відносяться: *audio-* → *der Audioguide* – аудіо-гід; *das Audiobook* – аудіо книга; *tele-* → *die Telekommunikation* – телекомунікація; *der Teletutor* – викладач, який надає навчальний мультимедійний контент у віртуальному просторі; *die Telemedizin* – телемедицина; *super-* → *das Superhandy* – мобільний телефон із розширеними можливостями; *die Superzahl* – бонусний номер; *mikro-* → *das Mikroport* бездротовий мікровон; *der Mikrocomputer* – мікрокомп'ютер; *mini-* → *der Minijob* – низькооплачувана робота у сфері обслуговування без соціального страхування; *digi-* → *die Digicam (digital + camera)* – цифровий фотоапарат; *cyber-* → *der Cyberdoc (cyber + doctor)* – лікар, який надає консультації в мережі Інтернет.

Ein zweiter Bereich ist die Telemedizin, auch das ein bereits äußerst populärer Begriff, der im Zusammenhang mit der Bildung Karriere machte (Die Welt, 12.12.2011).

З точки зору словотворчої активності великий інтерес викликає модель «**скорочення + БМ**», оскільки її перший елемент має статус лексичної одиниці з усіма дериваційними можливостями. За допомогою цього механізму мова «долає структурні обмеження, які

зумовлені недостатньою адаптацією іншомовного елемента в мовній системі» [Кравченко 2008, с. 20]. У німецькому лінгвістичному просторі активно функціонують скорочення, пов'язані з техносферою, що пояснюється її стрімким розвитком, напр.: *DSL* → *das DSL-Geschäft* – DSL-бізнес; *der DSL-Zugang* – DSL-доступ; *EDV* → *der EDV-Fachmann* – експерт з IT; *die EDV-Anlage* – комп'ютерна система; *IT* → *der IT-Berater* – консультант з IT; *die IT-Firma* – IT-компанія; *die IT-Sicherheit* – IT-безпека; *GPRS* → *das GPRS-Roaming* – GPRS-роумінг тощо.

Daran führt bislang kein Weg vorbei, weil mir momentan kein EDV-Fachmann garantieren kann, dass ich die Datenformate von heute noch in hundert Jahren lesen kann (Süddeutsche Zeitung, 21.08.2011).

Комунікативні потреби суспільства виявляються у прагненні до швидшого обміну інформацією із незначним навантаженням на пам'ять. Ця мета може бути досягнута за допомогою економії мовних засобів, тенденція до якої є визначальним фактором появи прямих іншомовних запозичень на базі скорочень [Tautenhahn 1998, S. 4].

Найбільш числену групу запозичень-скорочень становлять ініціальні лексичні скорочення. Так, неологізмами з низьким ступенем мотивованості виявляються акроніми та аббревіатури, оскільки вони є інтернаціоналізмами, а явища, які ними позначені, настільки міцно увійшли в побут сучасної людини, що вона не відчуває потреби в їх дешифруванні, напр.: *PR* – *Public Relation*; *VIP* – *Very Important Person*; *SMS* – *Short Message Service*; *MMS* – *Multimedia Messaging Service*; *LAN* – *Local Area Network*; *WAP* – *Wireless Application Protocol* тощо.

Усічення компонентів лексичних одиниць не характеризується високою продуктивністю. Такі запозичення повністю еквівалентні етимону і є абсолютними синонімами, напр.: *der / das Laptop* – *laptop computer* – портативний комп'ютер, ноутбук; *der / das Desktop* – *desktop computer* – настільний комп'ютер тощо.

Das Satchbook ist eben kein Laptop für den Dauereinsatz an einem langen Arbeitstag fernab von Steckdosen (Der Spiegel, 30.01.2012).

Кількість неологізмів, утворених за допомогою «нерегулярних» способів словотвору, а саме телескопії, доволі мала. Продуктивними є лише такі три моделі:

1) *ab + cd = abd*, напр.: *der Chat + die Etikette = die Chatikette* – правила поведінки у чаті; *net + die Etikette = die Netikette* – правила поведінки в мережі Інтернет; *woll + der Poolover = der Woollover* – шерстяний светр; *web + telephon = das Webphone* – Інтернет-телефонія; *fan + das Magazin = das Fanzine* – журнал, який видається клубами зі інтересами; *web + das Magazin = das Webzine* – журнал в Інтернеті.

Und die Initiative BundOnline übt sich schon einmal in Netikette: An der «SAGA» arbeiten Experten aus Verwaltung und IT-Industrie, und sogar interessierte Bürger dürfen, in den Foren des Serviceportals www.bund.de, mitreden und mitgestalten (Der Spiegel, 29.07.2002).

2) *ab + cd = ac*, напр.: *modulator + demodulator = der / das Modem* – модем.

Um online zu gehen, müssen die Kunden der Marke ein ganz bestimmtes Smartphone mit ganz bestimmtem Mobilfunkvertrag mitbringen; dieses Handy funktioniert als Modem und stellt die Verbindung zu dem System Comand Online (ca. 3100 Euro) her, auf dessen Bildschirm die Internetseiten erscheinen (Die Welt, 20.01.2012).

3) *ab + cd = ad*, напр.: *digital + Informatik = die Digimatik* – наука про цифрову обробку інформації; *mechanisch + Elektronik = die Mechatronik* – міжгалузева область технічних дисциплін, що представляє собою поєднання машинобудування, електротехніки та інформатики; *molekular + Elektronik = die Moletronik* – молекулярна електроніка.

Besonders gesucht sind derzeit Fachleute aus den Bereichen Mechatronik, Elektro, Metall, Maschinen- und Fahrzeugbau, Logistik, Handel und Gesundheit (Der Spiegel, 27.09.2012).

Високим дериваційним потенціалом характеризується афіксальне словотворення. Серед лексичних одиниць, що належать до складу неологізмів німецької мови кінця ХХ – початку ХХІ століття у кількісному співвідношенні переважають іменники, в процесі утворення яких найбільш активно діє механізм суфіксації.

Більшу частину з них становлять назви професій, нових галузей знань. Так, серед іменникових суфіксів найпродуктивнішими є:

1) **-er** на позначення професій, спеціальностей, роду занять, напр.: *der Tagger* – особа, яка малює «теги» – індивідуальні клейма у вигляді підпису автора, його псевдоніма; *der Carver* – людина, яка займається карвінгом; *der Carsharer* – людина, котра користується послугою прокату автомобілів; *der Inlineskater* – людина, яка катається на роликах, колеса яких розташовані в один ряд; *der Onliner* – користувач мережі Інтернет; *der Shareholder* – акціонер; *der Rafter* – особа, що займається рафтингом – водним видом спорту, суть якого полягає у спуску по гірським рікам за допомогою веслового човна;

2) **-in** на позначення осіб жіночої статі за родом занять, професією, спеціальністю, напр.: *die Layouterin* – художниця, яка займається оформленням пакета друкованого видання; *die Cybergnostikerin* – кібегност; *die Chatterin* – учасниця чату; *die Onlinerin / die Userin / die Surferin / die Internetterin* – користувачка мережі Інтернет; *die Webdesignerin* – веб-дизайнерка; *die Medienberaterin* – мультимедійна консультантка; *die Mediendesignerin* – мультимедійна дизайнерка; *die Call-Center-Agentin* – телефонний агент; *die Computerlinguistin* – комп'ютерна лінгвістка; *die E-Mail-Agentin* – агент електронної пошти; *die E-Learning-Autorin* – авторка концепцій інтерактивних способів навчання;

3) **-ung** на позначення процесу, дії, напр.: *die McDonaldisierung* – загальна раціоналізація мислення; *die Virtualisierung* – використання комп'ютеру для створення віртуальної реальності; *die Computerisierung* – комп'ютеризація»;

4) **-ei** на позначення дій та вчинків із пейоративним маркуванням, напр.: *die Computerei* – загальна комп'ютеризація.

Серед досліджуваних одиниць існує також група дериватів із високопродуктивним дієслівним суфіксом **-ieren**, за допомогою якого неологізми утворюються від раніше запозичених лексичних одиниць-англіцизмів, напр.: *to navigate* → *navigieren* – шукати інформацію в Інтернеті; *to plastinate* → *plastinieren* піддати пластинації; *virtual* → *virtualisieren* – створення віртуального або штучного об'єкта чи середовища; *Wikipedia* → *wikipedieren* – проводити пошук інформації за допомогою онлайн-енциклопедії *Wikipedia*; *computer* → *computerisieren* – впроваджувати комп'ютерні технології.

*Nach ihrem Ableben wollen sie sich von Gunther von Hagens **plastinieren**, portionieren und präsentieren lassen* (Süddeutsche Zeitung, 09.09.2007).

*Wer will, kann mit dieser Kompaktkamera E-Mail schreiben, Nachrichten lesen, **navigieren**, skypen und spielen - nur telefonieren kann man nicht* (Der Spiegel, 09.12.2012).

Похідні префіксальні утворення становлять незначну частину неологізмів сучасної німецької мови та представлені лише поодинокими прикладами: *an-*, *einklicken* – натискати кнопку на миші комп'ютера (англ. *to click on*); *anmailen* – відправити електронний лист» (англ. *to mail*); *abspacen* – відриватися від реальності (англ. *space*); *absaven* – зберігати (англ. *to save*); *verlinken* – з'єднувати за допомогою лінків (англ. *to link*); *einloggen* – реєструватися перед входом у систему (англ. *to log in*); *ausloggen* – виходити з системи без збереження персональних даних (англ. *to log out*); *anchatten* – балакати, теревеніти (англ. *to chat*); *aufgraden* – вдосконалювати, модернізувати (англ. *to upgrade*); *zuspammen* – засмічувати, захарашувати (англ. *to spam*); *auschillen* – відпочивати, розважатися (англ. *to chill out*).

*Dann ist es Zeit, sich entweder von MS Bastians Geisterbahn den Rest geben zu lassen oder aber mit visualisierten Songs von Markus Huber **auschillen*** (Züricher Tagesanzeiger, 08.11.1999).

*Schon heute lernen sich Paare bei Facebook kennen, indem sie Freunde von Freunden **anchatten**: Man hat sich zwar noch nie gesehen, hätte sich aber genauso gut auf irgendeiner Party begegnen können* (Der Spiegel, 18.05.2012).

Дієслова, утворені префіксальним способом, за допомогою механізму конверсії стають основою для побудови іменників, напр.: *das Einloggen*, *das Ausloggen*. Цей морфолого-синтаксичний спосіб творення неологізмів характерний також для прислівників і службових частин мови, напр.: *der / die Ex* – колишній / колишня; *das On* – дещо увімкнене; *das Off* – дещо вимкнене; *das In* – дещо актуальне, модне.

Es sei Quatsch, sich Hawaii als Paradies vorzustellen, sagt die Stimme des Helden zu Beginn des Films aus dem Off, hier sterbe man nicht weniger elend an Krebs als anderswo auf der Welt, auch mit dem täglichen Surfen und dem endlosen Mai-Tai-Schlürfen sei es nicht weit her (Der Spiegel, 26.01.2012).

Висновки. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що створення неологізмів за допомогою іншомовних значущих компонентів є однією з провідних тенденцій розвитку сучасної німецької мови, що пояснюється номінативними та комунікативними потребами суспільства. В свою чергу стрімке збільшення кількості англіцизмів у німецькій мові дає змогу розглядати цей процес як одну з актуальних тенденцій її розвитку за нових історичних умов.

Враховуючи висвітлені вище моменти, доволі **перспективним** напрямком подальших досліджень можна вважати вивчення особливостей асиміляції запозичень та національної специфіки процесів пізнання.

Література

Акуленко В. В. Німецький вплив на розвиток української мови: проблеми методології / В. В. Акуленко // Мовознавство, 1997. — №1. — С. 12 — 19. Кравченко Я. Ю. Лексико-стилистические и социально-прагматические особенности неформального речевого общения: автореф. дис. ... ступеня канд. філол. наук. — Майкоп, 2008. — 14 с. Розен Е. В. На пороге XXI века. Новые слова и словосочетания в немецком языке / Е. В. Розен. — М.: Менеджер, 2000. — 192 с. Tautenhahn K. Anglizismen im Sportteil der Freien Presse! 1995 und 2005. Eine Untersuchung. Wissenschaftliche Arbeit im Fach Englische Sprachwissenschaft Text. / K. Tautenhahn. — Technische Universität Chemnitz, 1998. — 88 S.

УДК 811.111'367.625'373.612.2

ХИЖНЯК М. М.

(Запорізький національний університет)

АБСТРАКТИВАЦІЯ ЗНАЧЕНЬ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ ОБЕРТАННЯ НА ОСНОВІ МЕТАФОРИ

Стаття присвячена аналізу розвитку значень дієслів обертального руху в англійській мові на базі метафори. Детально розглядається процес формування та розвитку метафоричних значень, що описують ментальні процеси та плин часу.

Ключові слова: діакронія, англійська мова, дієслова обертального руху, метафора, домен-джерело, домен-ціль.

Хижняк М. М. Абстрактивация значений английских глаголов вращения на основе метафоры. Статья посвящена анализу развития значений глаголов вращательного движения в английском языке на базе метафоры. Подробно рассматривается процесс формирования и развития метафорических значений, описывающих ментальные процессы и течение времени.

Ключевые слова: диахрония, английский язык, глаголы вращательного движения, метафора, домен-источник, домен-цель.

Huznyak M. M. Abstractivation of Meanings of English Rotation Verbs Based on Metaphor. The article deals with the analysis of development of meanings based on metaphor. The research was held on English rotation verbs. The purpose of the paper is to examine the history of metaphorical meanings that represent the mental processes and the flow of time.

Keywords: diachrony, English, rotation verbs, metaphor, source domain, target domain.

Актуальність статті. На сучасному етапі розвитку лінгвістики, коли загальнотеоретичні основи семантичного аналізу вже розроблені, спостерігається підвищений інтерес до когнітивного вивчення метафор [Заїкіна 2012; Калугіна 2012; Коляденко 2009; Лакофф 2004; Рахиліна 2007; Шепель 2010], що забезпечує більш глибоке розуміння різних сфер людського існування. Підвищений інтерес до метафори у сучасній лінгвістиці викликаний тим, що метафоризація є одним із способів пізнання дійсності через мову. Незважаючи на інтерес до дієслів обертального руху [Круглякова 2010; Рахиліна 2004], типологія метафор, утворених на основі цієї частини лексикону, залишилася поза увагою дослідників. Оскільки “абстрактні концепти формуються за допомогою конкретних метафор” [Jaunes 2000, с. 50], то в рамках нашого дослідження ми звернемося до метафоричних значень дієслів обертального руху, які описують абстрактні поняття. Ці метафоричні значення опираються на параметризацію обертального руху [Хижняк 2013, с. 317].